

1.4. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ

Απόδειξη αγάπης: Ο Θεός μέσα στην Ιστορία

Ας σκεφτούμε και ας καταγράψουμε στοιχεία άμεσης ή έμμεσης παρουσίας του Θεού στην ιστορία του ανθρώπου κάτω από τον τίτλο:

«Ο Θεός αγάπη εστί» (Α΄ Ιωάν. 4, 16)

Οι ενέργειες και η ουσία του Θεού

Ας καθίσουμε σε ομάδες, για να συνεργαστούμε πάνω στο πολύ σημαντικό θέμα: «Η γνώση του Θεού».

Αφού μελετήσουμε το παρακάτω κείμενο, ας απαντήσουμε την ερώτηση:

Τι σημαίνει η φράση «Ο Θεός είναι απρόσιτος στην ουσία του και μεθεκτός στις ενέργειές του»; Όλες οι ομάδες θα παρουσιάσουμε τα συμπεράσματά μας.

Ο Θεός* είναι απρόσιτος στην ουσία του και μεθεκτός στις ενέργειές του¹

Αυτό σημαίνει ότι ο Θεός είναι άγνωστος στην ουσία του και γνωστός με τις ενέργειές του προς τον κόσμο. Δεν έχουμε τη δυνατότητα να προσδιορίσουμε την αυθύπαρκτη ουσία του Θεού, η οποία είναι απρόσιτη και αμέθεκτη. Το μυστήριο της ύπαρξης και της ουσίας του Θεού παραμένει απρόσιτο και ακατάληπτο και η γνώση του είναι αδύνατη. Ο πεπερασμένος ανθρώπινος νους αδυνατεί να συλλάβει την έννοια της ουσίας του Θεού, η οποία είναι άκτιστη, άπειρη, τέλεια και γνωστή μόνο στον ίδιο το Θεό: «ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδέ ἰδεῖν δύναται» (Α΄ Τιμ. 6, 16) και «τά τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μή τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Α΄ Κορ. 2, 11). Είναι δυνατό να χωρέσει μέσα σ' ένα ποτήρι ολόκληρος ωκεανός; Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός τονίζει επιγραμματικά: «Ἄπειρον τό θεῖον καί ἀκατάληπτον καί τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν ἡ ἀπειρία καί ἀκαταληψία» (Εκδοσις Ορθοδόξου πίστεως 1, 4)².

Ενέργειες είναι οι θεϊκές δυνάμεις που εκδηλώνονται στις σχέσεις του Θεού με τον άνθρωπο και τον κόσμο. Είναι μεν άκτιστες, όπως η ουσία Του, αλλά διαχέονται μέσα στη δημιουργία. Όλα τα όντα μετέχουν στην ουσιοποιό ενέργειά Του (δημιουργική ενέργεια, που δίνει την ύπαρξη στα όντα), ενώ τα λογικά όντα (άγγελοι - άνθρωποι) μετέχουν και στη λογοποιό ενέργειά Του (ενέργεια που προικίζει τα όντα με λογική). Υπάρχουν συγκεκριμένες ενέργειες του Τριαδικού Θεού που φανερώνουν την παρουσία Του μέσα στην ιστορία του κόσμου και της ανθρωπότητας και την αγάπη Του προς τη δημιουργία Του, καθώς επιγραμματικά τονίζει ο Απ. Παύλος: «οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτόν ἀφῆκεν ἀγαθοποιῶν» (Αλλά δεν άφησε αφάνερτο τον εαυτό του· γιατί τότε εκδηλωνόταν ευεργετώντας) (Πρ. 14, 17).

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας μπορούμε να γνωρίσουμε «τα περί τον Θεόν». Όταν ο άνθρωπος θέλει και επιθυμεί, μπορεί να αποκτήσει μερική γνώση του Θεού. Αυτή επιτυγχάνεται εν μέρει με τη φυσική αποκάλυψη και στην πληρότητά της με την υπερφυσική αποκάλυψη

1. Κατά τη χριστιανική διδασκαλία ο Θεός είναι ον προσωπικό και απόλυτο. Ως προσωπικό ον έχει τέλειο και άπειρο Νου, γι' αυτό είναι α) παντογνώστης (γνωρίζει τα πάντα αμέσως, αχρόνως και τελείως) και β) πάνσοφος (χρησιμοποιεί τα άριστα μέσα για άριστους σκοπούς) και βούληση, δηλαδή το αυτεξούσιο στον υπέρτατο βαθμό. Είναι άγιος, δίκαιος, ο Θεός είναι αγάπη. Ως απόλυτο ον είναι α) αιώνιος, δηλαδή δεν περιορίζεται από το χρόνο, αλλά πληροί πάντα χρόνο χωρίς χρονική διαδοχή (παρελθόν, παρόν, μέλλον), γι' αυτό ονομάζεται άχρονος, αναίτιος, αναλλοίωτος, ατελεύτητος κτλ., β) πανταχού παρών, δηλαδή δεν περιορίζεται από το χώρο, γι' αυτό είναι άχωρος και αχώρητος, γ) παντοδύναμος, δηλαδή δύναται τα πάντα και όσα θέλει, γι' αυτό ονομάζεται και Παντοκράτωρ.

2. Τον ηλιακό δίσκο δεν μπορούμε να τον δούμε κατάματα, αλλά τις ακτίνες του ήλιου τις αισθανόμαστε, γιατί απολαμβάνουμε τις ζωογόνες ενέργειές του. Ένα βουνό δεν μπορούμε να το αγκαλιάσουμε, αλλά μπορούμε να το αγγίζουμε. Το ίδιο συμβαίνει και με τον ποταμό, τον οποίο δεν μπορούμε να ρουφήξουμε, αλλά μπορούμε να δροσι-στούμε παίρνοντας λίγο νερό με τις παλάμες.

«έν Χριστῷ». Στην Αγ. Γραφή τονίζεται σχετικά: «ἐκ γάρ μεγέθους καί καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργός αὐτῶν θεωρεῖται» (Σοφ. Σολ. 13, 5). Αυτό επιβεβαιώνει και ο Απ. Παῦλος: «Διότι τὸ γνωστόν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γάρ Θεός αὐτοῖς ἐφάνερωσε· τὰ γάρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καί θειότης» (Κι αυτό γίνεται γιατί ὅ,τι μπορούσαν να γνωρίζουν για το Θεό τούς ἦταν γνωστό, ἀφοῦ ο Θεός τούς το φάνερωσε. Δηλαδή, παρότι εἶναι ἀόρατες και η αἰώνια δύναμη του Θεοῦ και η θεϊκή Του ιδιότητα, μπορούσαν να τη δουν μέσα στη δημιουργία, ἀπὸ τότε που ἐγινε ο κόσμος. Γι' αυτό και δεν ἔχουν καμιά δικαιολογία) (Ρωμ. 1, 19-20). Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός ανακεφαλαιώνει περιληπτικά: «καί αὐτή τε ἡ κτίσις καί ἡ ταύτης συνοχή καί κυβέρνησις τό μεγαλεῖον τῆς θείας ἀποκαλύπτει φύσεως». (Ἐκδοσις Ὁρθοδόξου πίστεως).

Ὅσα λοιπόν εἶναι ἀπαραίτητα για την προσέγγιση και τη μερική γνώση του Θεοῦ τα ἔθεσε στη διάθεσή μας η ἀπειρη αγάπη Του. Πολλά ὅμως που μας εἶναι ἀγνωστα προς το παρόν θα μας ἀποκαλυφθοῦν στη μέλλουσα ζωή. Την ἀλήθεια αὐτή διατυπώνει παραστατικά ο Απ. Παῦλος: «Βλέπομεν γάρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δέ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Αλήθεια, τώρα βλέπουμε τα πράγματα θαμπά, σαν μέσα ἀπὸ μεταλλικό καθρέπτη· τότε ὅμως πρόσωπο με πρόσωπο θα δούμε το Θεό) (Α' Κορ. 13, 12). Η οὐσία λοιπόν του Θεοῦ εἶναι ἀπρόσιτη και ἀκατάληπτη, ἀλλὰ οἱ ἐνέργειές Του εἶναι μεθεκτές (μπορεῖ ο ἄνθρωπος να μετασχεῖ σ' αὐτές) με βάση το λογικό και με προϋπόθεση την πίστη. Η αγιότητα και η θέωση εἶναι ο ἀνώτατος βαθμὸς μέθεξης στις ἐνέργειες του Θεοῦ.

Δ. Δ. Δρίτσας, Δ. Ν. Μόσχος, Στυλ. Δ. Παπαλεξανδρόπουλος, ΟΕΔΒ, σσ. 38-41.

Το Σύμβολο της Πίστεως: Ο Τριαδικός Θεός

Ὅλοι και ὅλες θα εἴμαστε σύνεδροι σε ἓνα Θεολογικὸ ἐπιστημονικὸ συνέδριο και χρειάζεται να ἐξηγήσουμε με ἓναν εὐληπτο τρόπο το δόγμα της Αγίας Τριάδας, με βάση το Σύμβολο της Πίστεως. Αφοῦ με τη βοήθεια του κειμένου καταγράψουμε ὅσα χρειάζονται, προετοιμάζοντας την παρουσίασή μας, στη συνέχεια, ως μέλη του συνεδρίου, θα σηκωνόμαστε για να παρουσιάσουμε τη σύντομη εἰσήγησή μας.

Ο Θεός εἶναι ἓνας και Τριαδικός

Η πίστη αὐτή ἀποτελεῖ το ἰδιαίτερο γνώρισμα του Χριστιανισμοῦ, ὅσον ἀφορᾶ στην περί του Θεοῦ διδασκαλία. Το ἐπίκεντρο της χριστιανικῆς διδασκαλίας και πίστεως για το Θεό συνοψίζεται στη φράση: «ο ἓνας ως προς την οὐσία ἢ φύση Θεός εἶναι Τριαδικός ως προς τις υποστάσεις ἢ πρόσωπα» (Πατέρας, Υἱός και Ἅγιο Πνεῦμα). Το μυστήριο του Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι ἀσύλληπτο ἀπὸ την ἀνθρώπινη σκέψη. Ἐπομένως, εἶναι ἀδύνατο να το διερευνήσουμε λογικά. Η μία και ενιαία φύση του Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναρχη, αἰώνια, ἀπειρη, ἀκτιστη και ἀκατάληπτη. Κάθε πρόσωπο του Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι φορέας της θείας οὐσίας και συγχρόνως εἶναι ὅλος ο Θεός. Η θεία οὐσία «κατοικεῖ», ὑπάρχει «ασυγχύτως, ἀτρέπτως και ἀδιαιρέτως» ολόκληρη στα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Οἱ σχέσεις μεταξύ τους εἶναι σχέσεις ουσιαστικῆς αγάπης και «ομοουσιότητος», που ἐκφράζονται με τον ὄρο «ἀλληλοπεριχώρηση».

Τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας δεν εἶναι τρεῖς θεότητες, οὔτε νοοῦνται ως τρόποι ἐμφάνισης και παρουσίας του ἐνός Θεοῦ μέσα στην ἱστορία και στη ζωή της Εκκλησίας. Αὐτές και ἄλλες παρόμοιες αἰρετικῆς ἀντιλήψεις καταδικάστηκαν ἀπὸ οἰκουμενικῆς συνόδους. Η πίστη στον Τριαδικό Θεό διδάσκεται σαφῶς στην Αγ. Γραφή. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τις ἀκόλουθες μαρτυρίες: Α) στην Π. Διαθήκη: α) στη δημιουργία του ἀνθρώπου η χρήση του πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον» (Γέν. 1, 27), β) στον πύργο της Βαβέλ ἐπίσης η χρήση πληθυντικοῦ: «δεῦτε καί καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν» (Γέν. 11, 7), γ) η φιλοξενία των τριῶν ἀγγέλων ἀπὸ τον Αβραάμ (Γέν. 18, 1-8), Β) Στην Κ. Διαθήκη: α) Τριαδικὴ θεοφάνεια κατὰ τη βάπτισμα του Χριστοῦ (Ματθ. 3, 13-17).

β) «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν» (Ιωάν. 10, 30) «ὁ ἑωρακὴς ἐμέ ἑώρακε τὸν Πατέρα... ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» (Ιωάν. 14, 9-11)· γ) «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται...» (Ιωάν. 15, 26)· δ) «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...» (Ματθ. 28, 19). Χαρακτηριστικός ἐστὶν ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν...» (Β΄ Κορ. 13, 13).

Στην παράδοση τῆς Εκκλησίας μας τὸ Τριαδικὸ δόγμα συγκεφαλαιώνεται στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως καὶ ἀναλυτικὰ παρουσιάζεται στα συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ στὴ θεία Λατρεία. Ἀπὸ τὴ θ. Λατρεία ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸ «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι...»· τὸ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...».

Τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας ἔχουν τὰ προσωπικὰ τους ιδιώματα. Ὁ Πατέρας ἐστὶν ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς «γεννᾶται» προαιώνια ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται προαιώνια ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὁ ὁμοούσιος Τριαδικὸς Θεὸς ἐνεργεῖ καὶ ἐκδηλώνεται πρὸς τὸν κόσμον ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετα. Κατὰ τὸ Μ. Ἀθανάσιο: «Ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ποιεῖ τὰ πάντα» (Ἐπιστ. Πρὸς Σεραπίωνα Α, 28).

Δ. Δ. Δρίτσας, Δ. Ν. Μόσχος, Στυλ. Δ. Παπαλεξανδρόπουλος, ΟΕΔΒ, σσ. 41-42

Σχέσεις κοινωνίας

Ἀς συζητήσουμε τὶς πέντε διαστάσεις (οὐσιαστική, χωρική, χρονική, ποσοτική καὶ ποιοτική) τοῦ θέματος: «Οἱ σχέσεις ἀγάπης τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας ἀποτελοῦν πρότυπο ζωῆς σήμερα;». ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΘΑ ΜΑΣ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΝΑ ΣΚΕΦΤΟΜΑΣΤΕ ΤΙΣ ΕΞΗΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΥΣ: ποιο εἶναι τὸ ζήτημα, σε ποιες περιπτώσεις καὶ πού υφίσταται, πότε καὶ πόσο συχνά ἀναδύεται, καθὼς καὶ ποια εἶναι τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ του.